

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət Nazirliyi

F. K   rli adına Respublika
Uşaq Kitabxanası

Müasir rus ədəbi dilinin banisi Puşkin

Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin 225 illik yubileyi münasibətilə mərkəzi kitabxanaların uşaq   b  l  ri, MKS-nin   h  r, qəsəbə, kənd kitabxana filialları   c  n hazırlanmış metodik vəsait

Bakı-2024

Tərtibçi:

Ruhiyyə Məmmədli

**İxtisas redaktoru və
buraxılışa məsul:**

Şəhla Qəmbərova
Əməkdar mədəniyyət işçisi

Müasir rus ədəbi dilinin banisi Puşkin: Uşaq kitabxanalarında **Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin** yaradıcılığını gənc kitabxanaçılara, oxuculara çatdırılması məqsədilə mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS - nin şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış metodik vəsait / Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi, F. Köçərli ad. Respublika Uşaq Kitabxanası; tərt. ed. R.Məmmədli ixt.red. və burax. məsul Ş. Qəmbərova; Bakı: F. Köçərli ad. Respublika Uşaq Kitabxanası, 2024. – 50 s.

©F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2024

Giriş

Bu il parlaq bədii istedadada malik söz sənətkarı, rus ədəbiyyatı tarixində özünəməxsus layiqli yeri olan Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin 225 yaşı tamam olur. Yubiley münasibəti ilə respublikanın bütün mədəniyyət müəssisələrində, eyni zamanda kitabxanalarda yubiley tədbirlərinin keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Tədbiri keçirmək üçün kitabxana məktəblərlə, ali təhsil ocaqları ilə əməkdaşlıq etməlidir. Yazıçının kiçik yaşlı uşaqların həyatından bəhs edən nağılları bütün oxucuların, o cümlədən də, kiçik yaşlı oxucuların şəxsi kitabxanalarında sevimli kitabları arasında yer alır. Belə ki, bu nağıllar hər bir dövrün azyaşlılarının böyük rəğbətini qazanmış əsərlərdir. Bu əsərlər kiçik yaşlı oxucularda maraq yaradır və onların dünyagörüşünün artmasına kömək edir

Puşkin dedikdə bizim xəyalımızda XVIII əsr rus ədəbiyyatının axtarılarına tarixi yekun vurmuş, XIX əsr klassikasının birinci səhifəsini açıb, onu dünya ədəbiyyatına tanıtmış böyük bir şair surəti canlanır. Böyük rus şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin yaradıcılığı rus ədəbiyyatı tarixində dönüş nöqtəsidir. Yazıçı özündən əvvəlki söz sənətinin ən yaxşı ənənələrindən bəhrələnib, dünya ədəbiyyatının nailiyyətlərini yaradıcılığının diqqət mərkəzində saxlamışdır. Puşkin Homerdən başlamış Şekspirə, Şekspirdən Volter, Russo, Şiller, Höte, Bayrona qədər

Qərb yazıçılarının əsərlərini diqqətlə öyrənsə də, onlardan da heç birini təkrar etməmişdi. Onun realizmi də, romantizmi də romantikası da özünə görə orijinal bədii-estetik və məfkurəvi xüsusiyyətləri olan rus realizmi, rus romantizmi, rus romantikası dekabrizm romantikası idi. Bu orijinallığına görə idi ki, yeni rus ədəbiyyatını mədəni dünyaya tanıtdıran, rus bədii təfəkkürünə diqqəti xüsusilə cəlb edən Puşkin oldu. Təsadüfi deyil ki, bizdə də rus ədəbiyyatı ilə ilk əsaslı tanışlıq Puşkin yaradıcılığı ilə tanışlıqla başlamışdır. Puşkinin adı çəkiləndə o saat adamın gözü önündə rus xalqının milli şairi durur. Rus ədəbiyyatının bütün zənginliyi, güc və oynaqlığı lüğət tərkibində təzahür etmiş kimi onun əsərlərində toplaşmışdır. Puşkini xalqlara sevdirən, şöhrətləndirən, əbədiləşdirən də onun xalq səadəti, insan səadəti üçün alışıb-yanan ürəyi idi!..

Həyat və yaradıcılığı:

Dahi rus şairi, nasir və dramaturq A.S. Puşkin 1799-cu il iyun ayının 6-da Moskvada, ədəbiyyatçı və tarixçi Nikolay Mixayloviç Karamzin, şair və alim İvan İvanoviç Dmitriyev, şair və tənqidçi Vasili Andreyeviç Jukovski, şair Konstantin Nikolayeviç Batyuşkovun və həmin dövrün digər görkəmli rus ədəblərinin tez-tez qonaq gəldikləri çox da varlı olmayan bir zadəgan ailəsində anadan olmuşdu. Gələcək şairin atası, əmisi Sergey və Vasili Lvoviçlər də zəmanəsinin tanınmış adamlarından idi. Anası Nadejda Osipovna Böyük

Pyotrun zəncisi kimi məşhur olan İbrahimin nəvəsi kimi tanınırdı. Sergey Lvoviç arabir şeirlər yazırdı, onun zəngin kitabxanası vardı. Puşkin XVIII-XIX əsr rus və Avropa klassiklərinin əsərləri ilə məhz atasının kitabxanasında tanış olmuşdu. Puşkinin tərcümeyi halında bəzi məqamlar vardı ki, bu, bütün dünya oxucularının da marağına çevrilmişdi. Şair bu barədə yazırdı: “Ana tərəfdən nəslimizin tarixini maraqlı hesab edirəm. Anamın tərəfindən onu bilirəm ki, onun həbəş babası varlı bir knyazın oğlu olubdur. Konstantinopolda (İstambulda) rus elçisi onu sarayda əmanət kimi saxlanan uşaqların içindən tapıb və iki digər ərəb balası ilə birlikdə I Pyotra göndərmişdir. Hökmdar 1707-ci ildə Polşa kralı Avqustun arvadı ilə birlikdə Vilmada balaca İbrahimi xaç suyuna salıb, ona Hannibal familiyasını vermişdir. Mərasim zamanı isə onu Pyotr adlandırmışdır. Hannibal ağlayıb, yeni adı qəbul etmək istəməyibdir. O, ölənə qədər Abram adlanıbdır. Hannibalın böyük qardaşı sonralar Peterburqa gəlib, Pyotra pul verib, Hannibalı azad etdirmək istəyibdir. Lakin Pyotr onu geri qaytarmayıb və həmişəlik yanında saxlayıbdır...”.

Əlbəttə, bu o demək deyildi ki, Abram Petroviç Hannibal (İbrahim) taleyində uduzmuşdu. Bəlkə də Tanrı öz mərhəmətini ona bu istiqamətdə bəxş etmişdi ki, Abram sonralar Rusiyada ən yüksək vəzifələrə ucalıb, böyük sərvət sahibi olmuşdu. Rusiyada Yelizaveta Petrovnanın hakimiyyətdə olduğu dövrdə,

yəni 1741-ci ildə Hannibal ordu generalı vəzifəsində yüksəldi. O, geniş və sanballı tikinti — quruculuq işləri ilə məşğul olurdu. İmperiyanın inşaat işlərində; kanallar, evlər, qalalar tikintisində əsas mütəxəssislərdən biri idi. 1756-cı ildə general-mühəndis, yəni bütün ölkənin baş hərbi mühəndisi təyin olunan Abram Petroviç Hannibal , III Pyotrun dövründə istefaya çıxaraq, özünün Peterburq yaxınlığındakı malikanəsinə çəkildi. 1780-ci ilin əvvəlində 82 yaşlı Hannibal vəsiyyətnaməsini hazırlayıb, öz kapitalını 7 övladı arasında böləndə və bir il sonra filosof kimi dünyadan köçəndə, ağılına da gəlməzdi ki, 18 ildən sonra elə Rusiyanın özündə onun nəslini, ulularını, dostlarını əbədiyyətə qovuşduracaq bir oğlan uşağı dünyaya gələcəkdir.

Əslində 1780-ci ildə Hannibal sanki İlahinin diqtəsi ilə Puşkin üçün də müəyyən şeylər “hazırlamışdı”. Qoca ərəb özünün çoxlu malikanələrindən yalnız Mixaylovski və Petrovski kəndlərini saxlaya bilmişdi. Sonralar, yəni 1824 - cü ilin sentyabrında Puşkinin Mixaylovski kəndində şair dostu Nikolay Mixayloviç Yazıkova yazdığı şeir- məktubun misralarını yada salmaq zənn edirəm ki, maraqlı olardı:

Səni gözləyirəm
mən o kənddə ki,
O yerdə Pyotrun əzizi olan
Şahın, şahzadənin sevimli qulu-

Mənim ulu babam — ərəb bir zaman ,
Gizlənilib özünə salmışdı məskən,
O yer də çıxmışdı xatirəsindən.
Babamın, hökmdar Yelizaveta
Təntənəli vədlər, bəzəkili saray
Cökə xiyabanı kölgələrində
Sərin göründükcə ona isti yay
Uzaq Afrikanı o eyləyib yad
Xəyalən o yerdə çalarmış qanad
Gözləyirəm səni, bax, o kənddə mən.
İki - üç ildən sonra Puşkin “Böyük Pyotrın ərəbi”
povestində və daha sonra “Mənim nəslim” şeirində ulu
babasını və əcdadlarını hörmətlə yad edirdi...

...Puşkinlər ailəsində uşaqların tərbiyəsi ilə xüsusi
mürəbbilər məşğul olurdu. Gələcəyin böyük şairinin
mənavi inkişafında iki şəxsin xüsusi xidməti vardı: şairin
ana nənəsi M. A. Hannibal (O, 1801-ci ildən sonra
Puşkinlər ailəsində yaşamışdı) və Puşkinin sevimli dayəsi
Arina Radionovna. Gənc Puşkinin dünyagörüşünün
formalaşmasına böyük təsiri nənəsi Mariya Alekseyevna
(Hannibal) göstərmişdir. O, hər yayını nənəsinin yaşadığı
kənddə keçirərmiş.

Erkən yaşlarında Aleksandr Sergeyeviç tosqun,
biçimsiz və ləng bir uşaq idi. Şairin bacısı onun uşaqlıq
çağlarını belə xatırlayır: “O öz köklüyü, ləngliyi və
qaradınməzliyi ilə anamı çərlətmişdi. Anam az qala zor
gücünə onu hər gün gəzməyə aparır, hətta qaçmağa
məcbur edirdi. Buna görə o, nənəsi Mariya

Alekseyevnanın yanında qalmağı xoşlayırdı: onun zənbilinə girib oturur, nənəsinin necə tikib toxuduğuna tamaşa eləyirdi. Lakin yeddi yaşına çatar - çatmaz o, şux və dəcəl bir uşaq oldu”.

1811-ci ildə Aleksandr Puşkin əmisinin köməkliyi ilə çar kəndində zadəgan uşaqları üçün yenicə təşkil edilmiş, şairlik istedadının əmələ gəlməsinə əsaslı şəkildə təsir göstərmiş Tsarskoselsk liseyinə daxil olur və həyatının 6 ilini burada keçirir. Gənc Puşkinin ədəbi fəaliyyəti məhz həmin illərə təsadüf edir. 1816-cı ildə A.S.Puşkinin poeziyası “böyüyür” və ön plana onun lirikasının elegiya kimi sevimli janrı çıxır. 1817-ci ilin yayına qədər burada təhsil alır. Litseydə oxuyarkən o, yüksək savadı ilə bir çox yoldaşlarından kəskin fərqlənsə də, öz üstünlüyünü heç vaxt qabartmırdı. Hətta imtahan zamanı dövrün tanınmış şairi və dövlət xadimi Qavril Romanoviç Derjavini “Çar kəndi haqqında xatirələr” şeiri ilə əməlli-başlı heyrətə gətirmişdi. Gənc Puşkin bu şeirində rus xalqının qəhrəmanlığından vətəndaşlıq duyğusu ilə bəhs edirdi. Onu da qeyd edək ki, Puşkinin ilk şeiri 1814-cü ilin 15 iyulunda “Vestnik Evropı” jurnalının 13-cü nömrəsində çap olunmuşdur. “Şair dostuma” adlanan bu şeirini Aleksandr Sergeyeviç şair dostu Vilhelm Kuxelbekerə həsr etmişdir. Litseyçilərin təlim - tərbiyəsilə dövrün mütərəqqi fikirli professor və müəllimləri məşğul olurdu. Məktəbə çoxlu siyasi ədəbiyyat gətirilirdi. Odur ki, bu təhsil ocağı siyasi - demokratik fikirlərin mərkəzinə çevrilmişdi. Şair 1815-ci ildə yazdığı “Litsiniyə” şeirində:

“Sinəmdə azadlıq hissi coşur, böyük bir xalqın ruhu qəlbimdə baş qaldırmışdır”, deyə bütün varlığı ilə mənsub olduğu xalqa bağlı olduğunu etiraf edirdi.

Puşkin və onun dostları haqlı olaraq məktəbi “Litsey respublikası” adlandırırdılar.

1817-ci ildə Litseyi bitirib, kollec katibi rütbəsində Xarici İşlər Kollegiyasına təyinat alan Puşkin, poeziya aləminə də “Litsey şeirləri” ilə gəldi. Mənzum məktub, romans, sonet, elegiya, oda, satira və epigramlardan ibarət olan ilk şeirlərində o, novator sənətkar kimi öz sözünü deyə bildi, müasir rus həyatının ən mühüm problemlərini cəsarətlə həll etməyə müvəffəq oldu. Bu əsərlərin bir çoxu onun ideya və yaradıcılıq dostları olan Puşşin, Delanq, Kuxelbeker, Çadayev, Turqenev, Qaliç, Yudin kimi siyasi düşüncəli gənclərə həsr edilmişdir. Dekabristlərin rəhbərlik etdiyi “Yaşıl çiraq” ədəbi teatr cəmiyyətinin üzvü olan gənc şair A.S.Puşkinin şeirlərinin hamısında zadəgan həyatına, zadəgan ənənələrinə qarşı güclü etiraz duyğuları əsas yer tuturdu. Azadlıq ideyaları onu xüsusilə özünə cəlb etmişdi. Gənc şair ətrafa nəzər salır, hər yerdə eyni ağır vəziyyəti, zülmü və zəncirləri görürdü. “Azadlıq” adlı məşhur odasında şair yazırdı:

Əfsus ki, hər yana eyləsəm nəzər —
Bir zəncir görürəm, bir də ki, qamçı;
Hər yanda məhv edən o sarsıdıcı
Qanunlar, əsarət, göz yaşı gəzər.

Şair gördüyü, duyduğu, acı mənzərələrlə ilə razılaşmır, qəlbində güclü narazılıq və üsyan baş qaldırır, hökmdara müraciət edərək, həqiqəti cəsarətlə onun üzünə deyir, xalqın böyük gücünü, ədaləti ona xatırladırdı:

Ey zalım hökmdar, qəddar hökmran,
Yox səni, tacını heç görən gözüm...
Lənətin möhrünü görüb üzündən
Oxuyur tayfalar baxaraq sənə,
Allaha tənəsən, kainatda sən,
Dəhşətsən, ləkəsən bu yer üzünə...
İbrət götürünüz, ey çarlar, ibrət,
Nə ağır cəzalar, nə ərmağanlar,
Nə mehrablar, nə də soyuq zindanlar
Sadiq hasar deyil şahlara əlbət...

Şairin “Çaadayevə” şerindəki güclü məntiqə diqqət yetirək:

...Nə qədər ki, yanar alovlanaraq
Azadlıq eşqilə coşqun qəlbimiz,
Nə qədər şərəflə, namusla ancaq,
Yaşayıb dünyada bir gedirik biz,
Ey mənim əzizim, müqəddəs, gözəl
Arzusunu bu gün könlümüzün gəl,
Həsr edək Vətənə, əziz Vətənə,
Yoldaş, inan buna, deyirəm sənə
Bir gün səadətin cazib ulduzu
Doğacaq, Rusiya ayılacaqdır,
Onda mütləqiyyət xərabəsinin

Üstündə adımız yazılacaqdır.

Dekabristlərlə ünsiyyət şairin yaradıcılığına təsir etməyə bilməzdi. Bir-birinin ardınca yazılan “Çaadayevə”, “Sərbəstlik”, “Kənd” kimi siyasi şeirlərə görə şair az qala Sibirə sürgün ediləcəkdir. Qlinka, Karamzin, Çaadayev kimi dostlarının himayəsi cəzanı yüngülləşdirir və Aleksandr Puşkin iş yerindən Ekaterinoslav şəhərinə təyinat alır.

Hələ 1790-cı ildə Puşkin anadan olmamışdan, inqilabçı, yazıçı Radişşev “Peterburqdan Moskvaya səyahət” adlı əsərində rus ədəbiyyatında ilk dəfə təhkimçilik rejiminə, çar mütləqiyyətinə ağır bir zərbə endirmişdi. Puşkin özünün azadlıq uğrunda mübarizəsini Radişşev işinin davamı hesab edirdi. Tərəqqipərvər dvoryanlar, xüsusən gənc nəsil dünyada baş verən ictimai - siyasi hadisələrə çox həssaslıqla yanaşırdılar. Fransada, İtaliyada, İspaniyada, Yunanıstanda və başqa ölkələrdəki üsyanlar, inqilabi çıxışlar onları xalqın taleyi haqqında ciddi düşünməyə vadar edirdi. Puşkinin artıq başı üzərində qara buludlar gəzirdi. Çar Birinci Aleksandr litseyin direktoru Yeqor Antonoviç Engelqarta demişdi: “Sənin keçmiş tələbən Puşkin özünün dəhşətli şeirləri ilə bütün Rusiyanı ayağa qaldırmışdır. Gənclər onun şeirlərini əzbər bilir. Puşkini Sibirə göndərmək vaxtı çatmışdır”. M. Karamzinin və V. Jukovskinin səyi nəticəsində Sibir sürgünü cənub sürgünündə hərbi xidmətlə əvəz edildi.

1820-1824-cü illərdə cənub sürgünü Puşkin romantizminin zirvəsi oldu. Bessarabiyadakı xidməti, Vətən müharibəsinin qəhrəman döyüşçüsü, sərkərdəsi, general Nikolay Nikolayeviç Rayevskinin ailəsi ilə Şimali Qafqaza və Krıma səfərə çıxmasının şairin yaradıcılığında böyük əhəmiyyəti oldu. Burada Rayevskinin ailə üzvləri ilə Puşkin arasında olduqca səmimi və mehriban münasibət vardı. Bu səmimiyyət duyğularına daha bir incə, munis hisslər də əlavə olunmuşdu.

1823-cü ildə Puşkin “Yevgeni Onegin” romanı üzərində çalışmağa başlayır. 18 fevral 1831-ci il tarixində Moskvada Aleksandr Puşkinlə Natalya Qonçarovanın nigah mərasimi keçirilir və onlar yaşamaq üçün Tsarskoye selodakı (Çar-kənd) bağ evlərinə yollanırlar. Burada şair “Yevgeni Onegin” romanını nəhayət başa çatdırır. 1834-cü ildə Puşkin istefa haqqında ərizə verir və xahişi qəbul olunur. Şairin bundan sonrakı həyatı dərc etdirdiyi əsərlərdən əldə olunan qeyri-stabil gəlirlərdən asılı olur. Maliyyə problemləri, istedadının sonunu proqnozlaşdıran tənqidçilərin sərt hücumları şairin yaradıcılığında böhrana gətirib çıxarır. 1837-ci ilin qışında A.S.Puşkinlə Jorj Dantes arasında duellə nəticələnən münaqişə baş verir. Ölümçül yaralanan şair iki gündən sonra vəfat edir. Aleksandr Sergeyeviç Puşkin Mixaylovsk malikanəsinin yaxınlığındakı Svyatoqorsk monastırının divarları önündə dəfn edilib.

II. Yubiley tədbirlərinin keçirilməsi

A.S.Puşkin kimi bir yazıçının oxuculara tanındılması kitabxanaların üzərinə böyük öhdəliklər qoyur. Bununla əlaqədar kitabxanalarda maraqlı tədbirlərinin keçirilməsi nəzərdə tutulmalıdır. Bu tədbirlər arasında əyani-kütləvi tədbirlər xüsusi yer tutur. Çünki alimlərin araşdırmalarına görə uşaqlar əyani şəkildə gördükləri hadisələrin təsirinə daha tez düşürlər, nəinki eşitdiklərinin. Belə kütləvi tədbirlərdən biri də sərgilərdir. Xüsusən də, kitab və rəsm sərgiləri ən çox sevilən tədbirlərdəndir. Onu da qeyd edək ki, tanınmış yazıçının dünyanın bir sıra ölkələrində kitabları işıq üzü görmüşdür. Yazıçının kitablarının sərgisi də oxucuların marağına səbəb olar. Sərginin sxemini aşağıda sizə təqdim edirik.

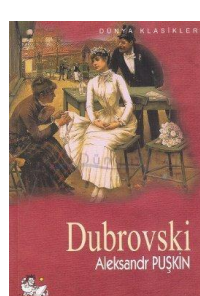
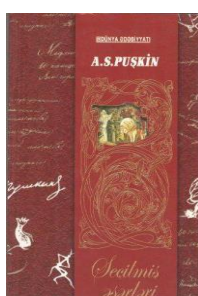
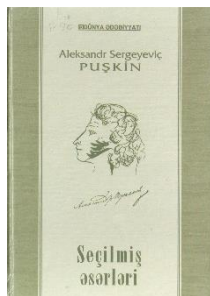
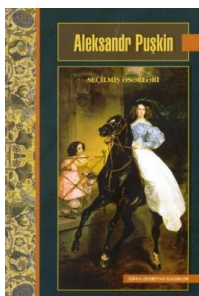
1. Başlıq – “Şeiriyə dolaşdı Yer kürəsini”
2. Portret və yazıçının əsərlərinə çəkilmiş illustrasiyalar;
3. Yarım başlıq – Nağıllar;
4. Nağıllar: “Balıqçı və balıq nağılı”, “Çar Saltan”, “Qızıl xoruz”, “Ölmüş şahzadə və yeddi pəhləvan”, “Ruslan və Lyudmila” nağıllarını azyaşlı uşaqlara tanımaq məqsədilə kitab icmallarının keçirilməsi məqsədə uyğundur. Sərgidə A.S.Puşkinin özünə məxsus müdrik kəlamları, görkəmli şəxsiyyətlərin onun haqqında söylədiyi fikirlər, indiyə qədər çap olunmuş kitabları, onun haqqında şair və yazıçıların yazdığı əsərlər ilə yanaşı, dövrü mətbuatda da yer alan materialların nümayişi nəzərdə tutulmuşdur. Sərgiyə dövrü mətbuatda

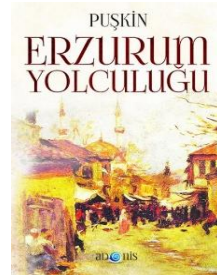
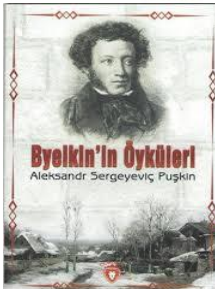
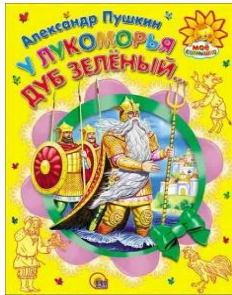
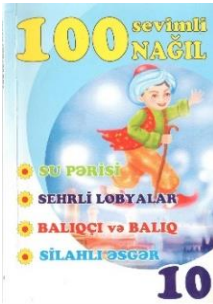
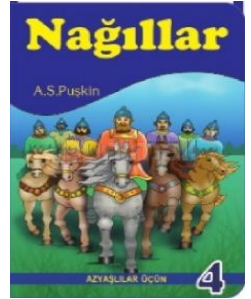
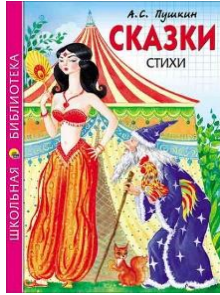
çap olunan məqalələrin kartotekasını, şair haqqında çəkilmiş sənədli və bədii filmlərin video-yazılarını, kaset və disklərini də əlavə etmək olar. Sərgi müxtəlif başlıqlar altında keçirilə bilər: *“Bəşəriyyətin dahi şairi”*, *“Şeiriyə dolaşdı Yer kürəsini”*, *“Şeirlər məclisinin gövhəri Puşkin”*, *“Uşaqları sevindirən, böyükləri düşündürən şair Puşkin”*, *“Vətəninə, millətinə sədaqət nümunəsi Puşkin”*, *“Tarixə şair səyahəti”*, *“Ölməz əsərləri ilə ölümsüzlük zirvəsini fəth edən A.S.Puşkin”*, *“Nağıllar saltənətinin sultanı Puşkin”* və s.

https://drive.google.com/file/d/1nhiRb-5NR_z_KrCwpFvihK3oDYofcN4G/view

https://drive.google.com/file/d/1VEd0i5Lso_DRmkaFZQY75KsVJOhMoXwR/view

<https://drive.google.com/file/d/1z9PnPF2IyPc3jPJZPwa15nPANWylUgM/view>

Görkəmli şəxsiyyətlərin Aleksandr Sergeyeviç Puşkin haqqında söylədikləri fikirlər

Puşkin təkcə Rusiyanın yox, rus xalqının yox, bütün bəşəriyyətin dahi insanlarından biridir. Təsadüfi deyildir ki, Puşkinin yaradıcılığı - qısa bir ömür zamanı yazdığı həddən-ziyadə əsərləri dünyanın bir çox xalqları tərəfindən sevilə-sevilə oxunur, öyrənilir və bu əsərlər insanlara mənəvi qida verir.

Heydər Əliyev,

Ulu öndər

Puşkin rus poeziyasının ən yaxşı milli ənənələrini davam və inkişaf etdirməklə bərabər, bu poeziyanı dünya səhnəsinə çıxarmış və yeni tipli poeziya yaratmışdı. Puşkinin poeziyası dünya poeziyası tarixində realizmin qələbəsi idi. Real varlıqdakı, xalqın gündəlik mübarizə və həyatındakı şairanəliyi, gözəlliyi görmək, duymaq bacarığı Puşkinin ən gözəl xüsusiyyətlərindən idi.

Mir Cəlal Paşayev,

professor

Puşkin Rusiyanın qaldırdığı, həm də ən yüksək kürsülərə sancdığı poeziya bayrağıdır. O, çox təbii, çox həyati, çox istedadlı şair, dünya ədəbiyyatının yorulmaz tədqiqatçısı və təbliğatçısıdır.

Nəriman Həsənzadə,

Xalq şairi

Puşkinin rus ədəbiyyatındakı rolunu və yerini müəyyənləşdirmək üçün ölçü vahidi yoxdur. Ona görə ki, rus ədəbiyyatı və ictimai fikrinin yaranma və inkişafında Puşkinin rolu ölçüyəgəlməzdir. Çünki o yalnız yaratmayıb, həm də yaratdıqlarını ömründən sonra davam etdirib. O, həm əsl milli rus ədəbiyyatının banisi, həm də onun davamçısıdır. Puşkin bu gün də öz davamçılarının yaradıcılığında yaşayır və bu ədəbiyyatı yüksəldir. Bunun üçün də biz ona şairlər şairi deməkdə haqlıyıq.

Bəxtiyar Vahabzadə,
Xalq şairi

Hələ cocuqluq illərində Puşkinin mənzum nağıllarını dinləyib, onun əfsanəvi hadisələrlə dolu dünyasını səyahətə çıxırdım, hər şeyi unudub bu nağılların havası ilə yaşayırdım. Puşkinin əsərlərdəki fikrin aydınlığı, sözlərin kəsəri, ahəng o qədər təbii və təsirlidir ki, insan coşub - daşan bu ilhamın qüdrətinə heyran qalır. Bəli, Puşkin bir sənətkar kimi hər bir sözün üstündə zərgər işi aparmışdır.

Rəsul Rza,
Xalq şairi

Şərq mövzusu və fakturası Puşkin istedadının təbiətinə doğma idi və burada, bəlkə də, genetik yaddaşın təhtəşüür ifadəsi öz işin görüb, hər halda Puşkin istedadı Şərq mövzularını ekzotikadan bədii kolorit səviyyəsinə qaldırmağı bacarıb. Puşkin öz poeziyasının qadirliyi ilə rus dilinin inkişafında, sevilməsində misilsiz rol oynadı.

Elçin,

Xalq yazıçısı

A.S.Puşkinin hər şeiri, hər mısrası bir dünyadır, əsrarəngiz, cazibədar dünya, gözəllik dünyası!

Tofiq Bayram,

Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi

A.S.Puşkin, həyatın elə bir üzünü qalmaq deyil ki, onu şair istedadıyla işıqlandırmayın. Onun maraqlı dairəsi, geniş biliyi indiyədək tükənməz, təkrar olunmazdır. O, ədəbi yaradıcılığın bütün formalarının nümunəsini vermişdir. Puşkin ilk olaraq hiss etmişdir ki, ədəbiyyat birinci dərəcəli əhəmiyyətə malik olan ümummilliyə bir işdir...

A.M.Qorki,

rus yazıçısı

Puşkin rus xalqının milli şairidir. Puşkinin meydana çıxması fəvqəladə bir hadisədir və ola bilsin ki, rus ruhunun yeganə hadisəsidir. Rus təbiəti, rus qəlbi, rus dili, rus səciyyəsi onun simasında optik şüşənin qabarıq səthində apaydınca görünən bir mənşərə kimi, tam saflıqla, saf bir gözəlliklə təcəssüm etmişdir.

Nikolay Qoqol

rus yazıçısı, dramaturqu

Puşkinin böyüklüyü onda idi ki, o bir dəniz kimi özündən əvvəlki ədəbiyyatın bütün xırda və böyük çaylarını öz qoynuna almışdı. O, realist bir sənətkar kimi rus ədəbiyyatının gələcək inkişaf yolunu təyin etmiş və bu inkişafın sağlam bünövrəsini qoymuşdur.

Vissarion Belinski,

ədəbi tənqidçi, publisist

Puşkin bizim söz sənətimizin gələcəyidir.

V. Jukovski,

rus yazıçısı

Cizgi filmləri həftəsi: Hamımıza məlumdur ki, A.S.Puşkin yaradıcılığı boyu böyüklərlə yanaşı balaca oxucularını da yaddan çıxarmamış biri-birindən gözəl nağıllar qələmə almışdır. Yazıcının doğum günü münasibətilə bir həftə ərzində kitabxananın nağıl otağında onun nağılları əsasında çəkilmiş cizgi filmlərinin

nümayişi keçirilir. Nağılın nümayişindən sonra kitabxananın psixoloqu uşaqlarla söhbət edib, onların seyr etdiyi cizgi filmi haqqında rəyini öyrənir. Sonra isə həmin nağıldan bəhs edən suallarla onlara müraciət edir. Sonda uşaqlar nağıl, həmin nağıl əsasında çəkilmiş cizgi filmi haqqında təsüratlarını psixoloqla bölüşürlər.

Psixoloqun sualları:

1. Nağıldakı obrazların adlarını çəkin.
2. Bu obrazlarda bəyəndiyin və bəyənmədiyin keyfiyyətlər hansıdır?
3. Özündə bəyəndiyin və bəyənmədiyin xüsusiyyətlər varmı? Hansılardır?
4. Nağıldakı hər hansı hadisəni dəyişmək istərdinmi və necə?
5. Nağıl haqqında duyğularınla bağlı şeir yaza bilərsənmi?
6. Nağılda hansı bölmələr xoşuna gəldi və ya gəlmədi? Nə üçün?
7. Nağılda sənə qeyri-adi görünən hadisə və obrazlar hansılardır?
8. Hansı cəhətlərinə görə onları qeyri-adi hesab edirsən?
9. Həyatda bu obrazlara və hadisələrə rast gəlmək olarmı?
10. Hadisələrin baş verdiyi məkanları ardıcılıqla sadalaya bilərsənmi?
11. Nağılda rastlaşdığın yeni sözlər və onların mənalarını yaza bilərsənmi?
12. Nağılla bağlı ssenari yazmalı olsan, hadisə və qəhrəmanları necə seçərdin?

13. Nağılın müəllifi sən olsaydın, kitaba hansı adı verərdin?

14. Nağılda ən çox sevdiyin bənzətmə hansıdır?

15. Nağıldakı qəhrəmana məktub yazsan, nə yazardın?

16. Nağılı oxuduqdan sonra hansı nəticəyə gəldin?

17. Kitabın üz qabığını sən necə çəkərdin?

18. Nağıldakı qəhrəmanların və məkanların rəsmini çəkmə bilərsənmi?

19. Nağılı sən yazsaydın sonunu necə bitirərdin?

A.S.Puşkinin yaradıcılığını oxuculara daha yaxından tanımaq üçün kitabxanada bir həftə ərzində **“Puşkinin yaradıcılıq həftəsi”** başlığı altında tədbirin keçirilməsi məqsəduyğundur. Bu həftə ərzində oxucular Puşkinin povestləri, poemaları, şeirləri, nağılları ilə tanış olurlar. Həftənin sonunda kitabxanaçı onları mütaliə etdikləri mövzuda sual cavab edir. Suallara dolğun cavab verən oxucu həftənin bilicisi adını qazanır. Sualların bir hissəsini sizə təqdim edirik:

Suallar və cavablar

1. A.S.Puşkinin hansı poemaları ilə tanışsınız?

Cavab: “Ruslan və Lyudmila”, “Qafqaz əsiri”, “Baxçasaray fontanı”, “Qaraçılar”, “Tazit”, “Mis atlı” və s.

2. A.S.Puşkinin ən məşhur romanı hansıdır?

Cavab: “Yevgeni Onegin”

3. Puşkinin dram əsərlərinin adını çəkin.

Cavab: “Boris Qodunov”, “Xəsis cəngavər”, “Mosart və Salyeri”, “Daş qonaq”, “Vəba zamanı qonaqlıq”, “Su pərisi”

4. Puşkinin nəsr əsərləri hansılardır?

Cavab: “Böyük Pyotrın ərəbi”, Mərhum İvan Petroviç Belkinin povestləri, (“Atəş”, “Çovğun”, “Tabutçu”, “Stansiya gözətçisi”, “Kəndli-xanım”), “Dubrovski”, “Qaratoxmaq qadın”, “Kapitan qızı”

5. A.S.Puşkinin qələmə aldığı hansı nağıllarla tanışsınız?

6. A.S. Puşkinin hansı nağılları əsasında cizgi filmləri çəkilmişdir?

Cavab: “Balıqçı və balıq nağılı”, “Çar Saltan”, “Qızıl xoruz”, “Ölmüş şahzadə və yeddi pəhləvan”, “Ruslan və Lyudmila”

7. A.S.Puşkinin vəfatı ilə bağlı M.F.Axundovun yazdığı poemanın adı nədir?

Cavab: Şərq poeması

8. Puşkinin əsərlərini dilimizə tərcümə edən yazıçı və şairlərdən kimlərin adını çəkə bilərsiniz.

Cavab: F.Köçərli, A.Səhhət, Tofiq Bayram, Mirzə Kazım bəy, Böyükağa Qasımzadə, Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza, Nigar Rəfibəyli, Məmməd Rahim, Ənvər Əlibəyli, Bəxtiyar Vahabzadə, A.Bakıxanov və s.

9. Puşkinin xatirəsini əbədiləşdirmək üçün Azərbaycanda nə vaxt və harda ona abidə ucaldılmışdır?

Cavab: 2001-ci il oktyabrın 12-də Bakının mərkəzində A.S.Puşkin və Ü.Hacıbəyov adına küçələrin kəsişdiyi yerdəki bağçada dahi rus şairinin abidəsi ucaldılmışdır.

10. Puşkinin ən məşhur romanı olan “Yevgeni Onegin”i dilimizə ilk dəfə kim və nə vaxt tərcümə etmişdir?

Əsəri ilk dəfə azərbaycan dilinə Səməd Vurğun tərcümə etmişdir (1936).

Diskussiya. Uşaqların sevə-sevə oxuduğu maraqlı nağılları ilə tanınan A.S.Puşkinin kitabxanada bir neçə kitabının icmalını keçirmək, onun yaradıcılığından bəhs edən diskussiyalar da təşkil etmək olar. Diskussiyalar keçirilərkən yazıçının nağıllarından, povestlərindən, hekayələrindən, poemalarından, dram əsərlərindən söhbət açılır və bu haqda oxucuların fikirləri öyrənilir. Diskussiya zamanı tədbir iştirakçıları yazıçının yaradıcılığı ilə yaxından tanış olub, bu əsərlərin dəyərini anlayırlar.

Kitabxanada Puşkinin yaradıcılığını oxuculara daha yaxından tanıtmmaq məqsədilə əsərlərinin təhlilini, kitablarının icmalını da təşkil etmək olar. Kitabxanaçı icmalı, təhlili keçirdikdən sonra oxucularla bu əsərlər haqqında müzakirələr aparır.

Kitabxanaçı: Ən adi əsərlərindən biri olan “ Atəş” hekayəsində qrafı iki vəziyyətdə təsvir edir. Birində özündən razı, lovğa qraf, ikincidə isə düşdüyü şəraitdən asılı olaraq alçaldılmış, rəzil qraf. Yazıçının ustalığı orasındadır ki, o, bizi qrafın hər iki vəziyyətinə inandırır, həm də təəssüfləndirir. Ən maraqlı burasıdır ki, hər ikisində qraf dueldə eyni adamla atışdığı şəraitdə təsvir olunmasına baxmayaraq, o, hər dəfə başqa adamdır. Bəs

qrafı dəyişdirib başqalaşdıran nədir? Vaxt və bu vaxt ərzində psixologiyanın dəyişməsi.

Hələ evlənməmiş, həyatın mənasını əyləncələrdə görəndən, özündən razı gənc qraf ölümdən qorxmur. Dueldə ona tuşlanan tapançanın vahiməsi tüklərini belə ürpətmir. Ölüm qarşısında yediyi gilasin çərdəklərini düşməninin üzünə tükürür. Onun ölümdən qorxmadığını görəndən düşməni Silvio, həyatın onun üçün heç bir məna kəsb etmədiyini başa düşüb, bu ölümün onun qisası üçün kiçik olduğunu dərk edir, gülləsini atmır, dueli qeyri — müəyyən bir vaxta keçirir. Elə bir vaxta keçirir ki, ölüm onun üçün qorxulu olsun. Bu nöqtədə Silvio öz intiqamında böyüyür. Daha doğrusu, o, düşməni üçün həyatı qiymətləndirib, yalnız bundan sonra onun üçün məhz qiymətli olan həyatı onun əlindən almaq istəyir. Birinci dueldən altı il keçir. Qraf yaşa dolur, həyatın qiymətini dərk edir. Yalnız bundan sonra Silvionun gec-tez bir gün gələcəyini düşünüb, hər gün ölüb -dirilir. Çünki o, yaxşı bilir ki, Silvio ondan nə istəyir və gec-tez bir gün o, gələcək, onu duelə çağıracaq və vaxtı ilə vurduğu sillənin heyfını alacaq. Altı il müddətində bir tərəfdən evlənməsi, ailə məsuliyyəti, ikinci tərəfdən ölüm qorxusu altında yaşaması qrafı tamamilə dəyişdirir. Daha doğrusu, ölümün vahiməsi ona həyatı sevdிரir. Düşməni Silvio isə bir zaman peyda olur, vaxtı ilə atmadığı gülləni indi atacağını bildirir. Silvionun qarşısında qraf sarsılır, əlləri əsir, rəngi sarılır. Silvioya da məhz bu lazım idi. O,

düşmənini qorxan vəziyyətdə görür. Bu isə qraf üçün ölümdən betərdir.

Hekayədə obrazların şəraitə münasib psixoloji vəziyyətləri o qədər böyük ustalıqla təsvir olunmuşdur ki, oxucu ustad qələminin qüdrətinə heyrətlənməyə bilmir. Böyük bir romana sığışa biləcək hadisələri, dəyişkənliyi, psixoloji vəziyyətləri 5-6 səhifəlik balaca bir hekayəyə sığışdıran sənətin və sənətkarın qarşısında biz susur, bu dahiyənə sənətin önündə başımızı əyməklə, ona öz məhəbbət və minnətdarlığımızı bildiririk.

Müsabiqə. Şairin yubileyi münasibətilə orta və ali məktəb tələbələri ilə müxtəlif tədbirlər, müsabiqələr, inşa yazılar, poeziya axşamları, rəsm müsabiqələri təşkil etmək məqsəduyğundur. Müsabiqə zamanı A.S.Puşkinin bir-birindən maraqlı hekayələrinə, povestlərinə, nağıllarına uşaqlar tərəfindən illüstrasiyalar çəkilməsi tapşırılır. Şəkilərin hazırlanması üçün uşaqlara iki həftə vaxt verilir. Bu vaxt ərzində oxucular A.S.Puşkinin seçilmiş əsərlərini, nağıllarını oxuyur, həm də oxuduqları və ən çox bəyəndikləri əsərlərə, nağıllara illüstrasiyalar çəkirlər. Ən gözəl məna kəsb edən rəsm işləri kitabxananın müdiriyyəti tərəfindən mükafatlandırılır. Həmçinin rəsm müsabiqələri üçün məktəblərarası yarışmalar da təşkil etmək olar. Rəsm müsabiqələri ilə yanaşı, başqa müsabiqələrin də təşkili mümkündür. Kitabxanada uşaqlar tərəfindən sevilən tədbirlərdən biri də yazıçının qələmə aldığı nağılları, hekayələri səhnələşdirməkdir.

Məsələn, uşaqların ifasında A.S.Puşkinin nağılları səhnələşdirilərək münsiflərə təqdim olunur. Münsiflər heyəti kitabxana müdiri və teatrımızın görkəmli nümayəndələri ola bilər. Bu zaman oxucular nağıla uyğun geyimlərdə, dekorasiyalarla bəzədilmiş səhnəyə çıxır, öz rollarını ifa edirlər. Sizə “balıq və balıqçı” nağılı əsasında hazırlanmış səhnəciyi təqdim edirik.

Səhnəcik

Balıq və balıqçı nağılı

Aparıcı: “Balıq və balıqçı” nağılını dilimizə sevimli şairimiz Mir Mirmehdi Seyidzadə tərcümə etmişdir. Keçmiş zamanlarda uzaq bir ölkədə, arvadı ilə birlikdə balaca bir komada qoca bir balıqçı yaşayırdı. Onların nə qonşuları vardı, nə də dostları. Bu azmış kimi onların övladları da yox idi. Qocanın işi balıq tutmaq idi. Arvadı isə dayanmadan yun əyirirdi. Qoca hərdənbir yaxınlıqdakı kəndə gedir, tutduğu balıqları oranın bazarında satırdı. Qarısının əyirdiyi yunları da kənddəki ip satana verirdi. Günlərin bir günü qoca balıqçının həyatında baş verən bir hadisə hər şeyi dəyişdirdi. Qoca yenə sahilə balıq tutmağa getdi. O, torunu iki dəfə dənizə atdı. Amma toruna bir şey düşmədi. Üçüncü dəfə tilovuna bir qızıl balıq düşdü. Balıq insan kimi dil açıb danışmağa başladı.

Qızıl balıq: Ay gözəl ürəkli balıqçı. Nə olar məni dənizə burax. Əgər məni azad etsən, sənin istədiyin hər şeyi yerinə yetirərəm. Mənə inan.

Qoca: Səni azad edirəm. Azadlığın ləzzətini gör. Dünyanı gəz, dolan. Mənə qalsa, mən səndən heç nə istəmirəm.

Aparıcı: Qoca komasına gəlib, başına gələnləri qarısına danışdı. Qarısı bu sözləri eşidib hirsle dedi:

Qarı: Ağlısız. Belə gözəl fürsəti əldən vermişən. Madam əlinə insan kimi danışan balıq keçmişdi, onu azad etmədən, ondan çox şey istəyə bilərdin. Bir halımıza bax. Deşilmiş bu ləyəyə bax. Tez ol get sahilə. Get danışan balıqdan mənim üçün bir ləyəni istə.

Aparıcı: Qoca könülsüz halda sahilə gəlib, balığı çağırırdı.

Qızıl balıq: De, balıqçı, nə istəyirsən?

Qoca: Nə olar, məni düz başa düş. Elədiyim yaxşılığı başına qalxmaq istəmirəm. Arvad məcbur etdi ki, səndən bir ləyəni istəyim. Nə olar, mənə təzə bir ləyəni ver.

Qızıl balıq: Heç məyus olma. Kefini də pozma. Tez evinə qayıt. İstədiyini ləyəni orada görəcəksən.

Aparıcı: Balıqçı evinə çatanda qapının yanında gümüş kimi parıldayan ləyəni gördü və çox sevindi. Qarı onu görən kimi qışqırmağa başladı:

Qarı: Ay ağlısız, balıqdan elə bir ləyəni istədin? Niyə ev, ev əşyaları istəmədin?

Aparıcı: Qoca çarəsiz halda sahilə qayıtdı və balığı çağırırdı.

Qızıl balıq: De görək, balıqçı, bu dəfə məndən nə istəyirsən?

Qoca: Arvad mənə çox əsəbiləşdi. Ləyənlə razılaşmadı. Səndən ev istəməyimi mənə bildirdi.

Qızıl balıq: Heç üzülmə. Sən indi komana qayıt. Orada istədiyindən daha yaxşı ev görəcəksən.

Aparıcı: Qoca komasına tərəf getdi. Qarşısında uçuq komasının yerində təzə bir ev dururdu. Arvadı pəncərədən baxıb, onu gözləyirdi. Qoca sevinc içində evə girdi. Tanrıya şükr etdi. Amma qarı onu yenə rahat buraxmadı. Bu dəfə qocaya zadəgan olmaq istədiyini bildirdi. Qadının inadkarlığını bilən qoca könülsüz halda sahilə getdi. Narahat bir səslə balığı köməyə çağırdı.

Qoca: Bağışla məni, kiçik balıq, yaxşılıq sevən balıq. Mənim xanımım rahat olmur. Gözü heç doymur. Bizim arvad kəndçilikdən bezib, zadəgan olmaq istəyir.

Qızıl balıq: Narahat olma. Sən evə get. İstədiyin yerinə yetiriləcəkdir.

Aparıcı: Balıqçı sahilədən ayrılıb evə tərəf getdi. Evinin yerində böyük bir imarət var idi. Yaşlı qadının əynində zadəganların geyindiği bahalı paltar var idi. Qoca arvadının yanına qorxa-qorxa yaxınlaşıb, baş əydi.

Qoca: Xoş gördük, zadəgan xanım. Düşünürəm ki xoşbəxtsiniz, bütün istəkləriniz yerinə yetdi.

Qarı: Bundan sonra tövlədə işləyəcəksən.

Aparıcı: Qoca tövlədə işləməyə başladı. Beləcə, həftələr, aylar keçdi. Qadın günlərin bir günü ərini yanına çağırdı və dedi:

Qarı: Get o balığı tap. Ona şahzadə olmaq istədiyimi de. Zədəganlıq mənə azdır, mən şahzadə olmağa layiqəm.

Qoca: Sən ağılı itirdinmi? Sən necə şahzadə ola bilərsən?

Qarı: Rədd ol get, balığı tap, dediklərimi ona söylə.

Aparıcı: Yazıq balıqçı sahilə getdi. Son dəfə balığı çağırıldı.

Qızıl balıq: De görüm, balıqçı, məndən istədiyən nədir?

Qoca: Qarı indi də şahzadə olmaq istəyir.

Qızıl balıq: Narahat olma qoca. Arvadın şahzadə olacaq.

Aparıcı: Qoca evə qayıtdı. Qarının yerində başında tacı olan şahzadə şəklində gördü. Qoca papağını çıxarıb baş əydi.

Qoca: Xoş gördük, şahzadəm. Düşünürəm ki, xoşbəxtsən.

Qarı: Bu insan sarayıma necə gəldi? Tez olun, onu sarayından çölə atın.

Aparıcı: Xidmətçilər qocanı qollarından tutub çölə atdılar. Həftələr, aylar keçdi. Bir gün şahzadənin adamları gəlib qocanı qarının hüzuruna apardılar.

Qarı: Şahzadə olmaqdan bezdim. Dünyada tayı-bərabəri olmayan bir taxtın sahibi olmaq istəyirəm. Dənizin ortasında şüşədən tikilmiş bir saray istəyirəm. Balığın yanına get. Ona istəyimi de. Əvvəlcə sarayı tiksin. Sonra məni ora aparsın. Özü də mənə nökrəçilik edəcəkdir, bunu ona çatdırmağı heç unutma.

Aparıcı: Qoca sahilə gəldi, balığı səslədi. Balıq dalğaların üstündə göründü.

Qızıl balıq: Qoca nə istəyirsən?

Qoca: Nə olar, məni bağışla, gözəl ürəkli balıq. Bu qadın lap ağılını itirib. Həm dənizin ortasında şüşədən saray tikilməsini, həm də sənənin ona nökrəçilik etməyini istəyir. Nə olar, məni bağışla. Mən onunla razılaşmıram. Mənə inan.

Aparıcı: Balıq bu sözlərə heç bir cavab vermədi. Quyuğunu yelləyib, suya girdi. Qoca ondan cavab almaq üçün bir az gözlədi. Sonra saraya tərəf addımladı. Ora çatdıqda çaşılıb qaldı. Çünki bir az əvvəlki saray yox olmuşdu. Yerində isə əvvəlki koması dururdu. Heç kimi bəyənməyən, onu insan yerinə qoymayan qarısı da əvvəlki vəziyyətində idi. Komanın qarşısında durub, deşilmiş ləyəndə çirkli paltarları yumağa çalışırdı.

Səhnəciyin sonunda kitabxananın psixoloqu nağılın məzmununu əhatə edən suallarla onlara müraciət edir. Nağılı ən gözəl səhnələşdirən, suallara dolğun cavab

verən oxucu kitabxananın müdiriyyəti tərəfindən mükafatlandırılır.

Suallar

1. Qoca balıqçının koması harada yerləşirdi?

- A. Meşənin dərinliyində
- B. *Okeanın sahilində*
- C. Kəndin kənarında

2. Tora düşərkən insan kimi dil açıb danışan balığı balıqçı nə məqsədlə azad etdi?

- A. Balığın verdiyi vədlərdən yararlanmaq üçün
- B. Yeməli balıq olmadığı üçün
- C. *Sadəcə yaxşılıq etmək üçün*

3. Balıqçının arvadı ləyənə kifayətlənməyib balıqdan növbəti dəfə nə istəməsini ərinə tapşırırdı?

- A. Ev
- B. *Zadəganlıq*
- C. Şahzadəlik

4. Balıqçının arvadı hansı istəyi ilə balığın qəzəbinə tuş gəlir?

- A. İmarət
- B. Saray
- C. *Balığın onun nöqəri olması*

5. Aşağıdakı atalar sözlərindən hansı bu nağıldan çıxan nəticə ilə üst-üstə düşür.

A. Sən saydığını say, gör fələk nə sayır.

B. *Çox istəyən azdan olar.*

C. Hirsli başda ağıl olmaz.

A.S.Puşkin öz yaradıcılığında gələcəyimiz olan uşaqları da unutmamış, “Balıqçı və balıq nağılı”, “Çar Sultan nağılı”, “Keşiş və onun işçisi Baldanın nağılı”, “Ölmüş şahzadə və yeddi pəhlivan nağılı”, Qızıl xoruz nağılı”, “Ruslan və Lyudmila” kimi onlar üçün çox maraqlı nağıllar yazmışdır.

A.S.Puşkinin yubileyi münasibətilə uşaq kitabxanalarında aşağı sinif şagirdləri, bağça uşaqları üçün “Balıq və balıqçının nağılı”, “Çar Sultan nağılı” əsasında çəkilmiş cizgi filminin nümayişinin keçirilməsi məqsədəuyğundur. Həmçinin yuxarı sinif şagirdlərinin iştirakı ilə “Ruslan və Lyudmila” filminin nümayişini keçirmək olar.

Konfrans. Kitabxanalarda A.S.Puşkinin yaradıcılığı ilə yaxından maraqlanan uşaq yazıçılarının iştirakı ilə “Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin yaradıcılığında Qafqaz” başlığı altında konfrans da təşkil etmək mümkündür. Konfransdan öncə onun proqramı tərtib olunmalı, konfransın keçiriləcəyi dəqiq vaxt müəyyən olunmalıdır. Proqramda konfransda çıxış edəcək qonaqların, uşaq yazıçılarının, ədəbiyyatşünasların, uşaq psixoloqlarının, uşaq kitabxanalarında çalışan kitabxanaçıların,

oxucuların adları, onların çıxış edəcəkləri mövzular, tədbirin keçiriləcəyi məkan və zaman qeyd olunur. Konfrans zamanı uşaq ədəbiyyatına yaxından bələd olan jurnalist, yazıçı və şairlərin çıxışları dinlənilir. Konfransın planını sizə təqdim edirik:

1. Giriş hissə;
2. Oxucuların “Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin yaradıcılığında Qafqaz” mövzusunda çıxışları
3. Yazıçıların, ədəbiyyatşünasların, tarixçilərin müzakirələri;
4. Kitabxana rəhbərliyinin çıxışı;
5. Konfransın yekunu.

Kitabxanaçı konfransın əvvəlində A.S.Puşkinin həyat və yaradıcılığı haqqında konkret məlumat verir. Sonra isə söz iştirakçılara verilir.

Kitabxanaçı: Elə tarixi şəxsiyyətlər, nadir istedad sahibləri var ki, onlar öz yaradıcılıqları ilə humanizmə, bütünlüklə insanlığa mənəvi xidmət etdiklərinə görə tək-cə mənsub olduqları xalqın deyil, bəşər mədəniyyətinin dahi simalarından sayılır. Bu sırada dahi rus şairi A.S.Puşkinin adı pozulmaz hərflərlə nəqş edilib. Puşkin Azərbaycanın mütəfəkkir şəxsiyyətləri, tədqiqatçıları, şairləri, hətta döyüşçüləri ilə xoş ünsiyyətdə olmuş, onlarla dostluq etmişdir. Puşkinin Azərbaycan xalqına böyük məhəbbəti və xoş münasibəti olub. Qafqaza səfər zamanı tanış olduğu Fazil Xan Şeyda adlı bir azərbaycanlı şair Puşkinə çox xoş təsir bağışlayıb. Puşkin qələm dostuna şeirlər həsr edib. Eləcə də bu səfər zamanı şücaət və hünərinə məftun

olduğu döyüşçü, qarabağlı Fərhad bəy də Puşkinin qəlbində dərin iz salıb. Şair o qədər təsirlənib ki, sonralar Fərhad bəyin simasında bütün azərbaycanlıları cəngavər, igid adlandırıb. Polşa və Rusiyaya səyahətə çıxan mütəfəkkir Azərbaycan yazıçısı Abbasqulu Ağa Bakıxanov Puşkinlə tanış olub. A.Bakıxanov Puşkinin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə edən ilk şəxsiyyətdir. O, Puşkinin “Bağçasaray fontanı” əsərini ötən əsrin 30-cu illərinin birinci yarısında ana dilimizə tərcümə etmişdir. Mirzə Kazım bəy, Firidun bəy Köçərli şairin əsərlərini böyük məhəbbətlə Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. 1880-ci ildə Moskvada Puşkinə abidə qoyulması xəbərini eşidən S.Ə.Şirvani bu münasibətlə şeir yazmışdır. M.F.Axundov Puşkinin ölümünə təsirlənərək “Şərq poeması” yazmışdır. XX əsrdə Puşkinin yaradıcılığı Azərbaycanda geniş yayılmışdır. XIX əsrdə qoyulmuş tərcümə ənənəsi Abbas Səhhət, Böyükağa Qasımladə, Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza, Nigar Rəfibəyli, Məmməd Rahim, Ənvər Əlibəyli, Bəxtiyar Vahabzadə və başqaları tərəfindən uğurla davam etdirilmişdir. Xalq şairi Səməd Vurğunun tərcüməsində oxuculara “Yevgeni Onegin” mənzum romanı soydaşlarımız tərəfindən maraqla qarşılanmışdır. Hələ orta məktəb illərində sevə-sevə əzbərlədiyimiz Puşkinin “Qafqaz” adlı şeirini Azərbaycan dilinə xalq şairi Süleyman Rüstəm tərcümə etmişdir.

Qafqaz altımdadır, ən müdhiş olan zirvədə mən,

Tutmuşam tək uçurum, dağlı qar üstündə qərar,
Qara quş uçmağa qalxarsa uzaq bir tərədən,
Nə qədər yüksək uçarsa, yenə dövrəmdə uçar.
Buradan mən görürəm çeşmələri qaynamada,
Şübhəli, qorxulu uçurları ilk oynamada...
Puşkinin əsərlərinin demək olar ki, əksəriyyəti
Azərbaycan dilinə tərcümə edilmişdir. Əməkdar incəsənət
xadimi Tofiq Bayram tərcümələrlə bağlı bu fikirləri
söyləmişdir: “A.S.Puşkinin əsərləri hər hansı bir dilə
tərcümə olunarkən onun poeziyasındakı fikir və ifadə
gözəlliyi, siqlət və əzəmət, sadəlik və vüsət, ümumiyyətlə
Puşkini Puşkin kimi sevdirən yüksək keyfiyyətlər hifz
edilməli, müqəddəs dövlət sərhədi kimi qorunmalıdır”.

2001-ci il oktyabrın 12-də Bakının mərkəzində
A.S.Puşkin və Ü.Hacıbəyov adına küçələrin kəsişdiyi
yerdəki bağçada dahi rus şairinin abidəsi ucaldılmışdır.
Tədbirdə ulu öndərimiz Heydər Əliyev iştirak etmişdir.
Bəli, Puşkin təkcə Rusiyanın deyil, Qafqaz xalqlarının da
sevdiyi, oxuduğu, rəğbət bəslədiyi, dünya mədəniyyətinin
mənəvi sərvətini zənginləşdirən düha sahibi idi.

I İştirakçı: Bir müddət Yekaterinoslavda, Qafqaz mədən
sularında, Kişinyovda, Odessada yaşamağa
və işləməyə məcbur olan şair, Peterburqdan uzaq düşsə
də, çox yerlər gəzir, çox adamlar görür, yeni-
yeni təəssüratlarla yazıb-yaradır. Xüsusən Qafqazın
təbiəti, cəsur adamları, Qafqaz xalqlarının adət və
ənənələri Puşkin üçün maraqlı mövzular idi.

II İştirakçı: Puşkin dövrünün bu “sürgünü”nə yeni gözəl əsərlərlə cavab verdi. Məhz həmin yerlərdə şairin “Qafqaz əsiri”, “Baxçasaray fantanı”, “Qaraçılar” dan ibarət romantik poemalar trilogiyası yarandı. Rus ədəbiyyatını zənginləşdirən bu trilogiya sonralar Şərq mövzusunda müraciət edən neçə-neçə şair və yazıçıların çoxsaylı əsərlərinin yaranmasına geniş imkanlar yaratdı.

III İştirakçı: “Qalib gəlmiş şagird”in “Qafqaz əsiri” poemasında xalqın azadlıq mübarizəsi rənglərin bütün dolğunluğu, parlaqlığı ilə təsvir edilmişdir. Poemada ictimai siyasi motivlər daha qüvvətlidir. “Qanriliada”, “Qaçaq qardaşlar”, “Baxçasaray fantanı” kimi poemalarda da başlıca motiv yenə azadlıqdır.

IV İştirakçı: “Baxçasaray fantanı” istər məzmun və istərsə də ifadə gözəlliyi, poetik dolğunluğuna görə rus poeziyasında yeni bədii hadisə idi. Belinski deyirdi: “Baxçasaray fantanı”nda forma cəhətdən irəliyə doğru böyük addım atıldığını görürük. Şeiriyyəti daha yaxşıdır. Poeziyası bəzəkli və tərəvətlidir. Bu poemanın əsasında ancaq tamamilə inkişaf etmiş və püxtələşmiş istedadın qüvvəsi çatacaq qədər böyük bir fikir qoyulmuşdur”.

V İştirakçı: “Qaraçılar” poemasında şairin şəxsi iztirabları, cəmiyyətdən şikayəti daha aydın və realist boyalarla verilmişdir. “Qafqaz əsiri”nin qəhrəmanı kimi Aleko da öz sinfi mahiyyətinə, kübar cəmiyyətinə nifrət edir, zümrəsindən üz döndərir, azadlığı, qaraçıların sərbəst həyatını üstün tutur.

Konfrans görkəmli rus şairi Aleksandr Prokofyevin Puşkinin bir neçə əsərini təbii boyalarla vəsf etdiyi, Əməkdar incəsənət xadimi Tofiq Mütəllibov tərcümə etdiyi “Heykələ dönüb” şeiri ilə oxucunun ifasında sona yetir.

O elə şimşəkdi, elə atəşdi,
Yardı zülmətləri şöhrəti, adı.
O elə günəşdi, elə günəşdi,
Rusiya göylərində doğdu, parladı.

Əsrin yaratdığı canlı şeirdi,
O da qartal kimi qanadlı oldu.
“Qafqaz əsiri”nə azadlıq verdi
Sənət meydanında “Tunc atlı” oldu.

Sədd çəkə bilmədi əzəldən bəri,
Nə bir millət ona, nə bir din ona.
Əlləriylə düzdü şöhrət gülləri,
“Tatyana”, “Yevgeni Onegin” ona.

Ona doğma oldu dekabristlər,
Öz ürəyi kimi, öz canı kimi.
Böyük arzularla hər axşam, səhər,
Coşdu “Baxçasaray fantanı” kimi.

Şeiri məlhəm oldu kədərə, dərdə,
Əzmi yenilmədi çətində, darda.
Zülmət gecələrdə, lal gecələrdə,

Ona həmdəm oldu “Qaraçılar” da.

Ellərin səsini qatdı səsini,
Dedi: “Dağılmazdır şeirin qalası”.
Şeiriylə dolaşdı Yer kürəsini,
Puşkin Rusiyanın şair balası...

Ədəbi bədii gecə

Kitabxanamızda keçirilən maraqlı, oxucular tərəfindən ən çox sevilən tədbirlərdən biri də ədəbi-bədii gecələrdir. Bu il Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin 225 yaşı tamam olur. Bu münasibətlə yazıçıdan bəhs edən ədəbi-bədii gecənin keçilməsi məqsədəuyğundur. Uşaq kitabxanalarında belə tədbirlərin keçirilməsi yazıçının həyat və yaradıcılığı ilə yaxından tanış olmağa imkan verir. Bildiyimiz kimi ədəbi-bədii gecələr də müxtəlif adlar altında keçirilir. Tədbirdə şairin həyat və yaradıcılığı haqqında çıxışlar, şairin şeirləri və şeirlərinə bəstələnmiş musiqilər, oxucular tərəfindən hazırlanmış kiçik səhnələr yer alır. Kitabxanacılar kömək məqsədilə ədəbi-bədii gecənin ssenarisini verir. Gecəni “*Şeiriylə dolaşdı Yer kürəsini*” adlandırmaq. A.S.Puşkinin xatirəsinə həsr olunmuş ədəbi-bədii gecəyə Azərbaycanın görkəmli uşaq yazıçıları, ədəbiyyatşünaslar, sənət-söz adamları, oxucular dəvət olunur. Qonaqlar yazıçının şəkilləri, müxtəlif adda nağıl başlıqları, yazılı çərçivələrlə nağıl qəhrəmanlarının şəkilləri ilə bəzədilmiş zalda öz yerlərini alırlar. Yazıçının kitablarından ibarət kitab sərgisi

qonaqlar tərəfindən rəğbətlə qarşılanır. Səhnədə A.S.Puşkinin nağıl qəhrəmanları nağıllara uyğun libaslarda Şahzadə və yeddi pəhləvan, Çar Saltan, onun oğlu Qvidon Saltanoviç və gözəl qu quşu, Şahzadə qız, Balıqçı və balıq, Ruslan və Lyudmila, Qızıl xoruzu təmsil edən uşaqlar görünür. Ədəbi-bədii gecənin ssenarisini təqdim edirik:

Aparıcılar səhnəyə daxil olur.

I Aparıcı: Salam əziz uşaqlar, hörmətli qonaqlar. Hamınızı A.S.Puşkinin doğum günü münasibətilə təşkil etdiyimiz tədbirdə xoş gördük. Bəşəriyyətin bədii təfəkkür tarixində elə dahilər yetişmişdir ki, onlar öz xalqlarının şan və şöhrətini artırmış, öz istedad və dühasını bütün dünyaya təsdiq etdirmiş, öz millətlərinin yaradıcılıq qüdrətini hamıya bildirmişlər. Rus realizminin atası və banisi, rus milli dilinin yaradıcısı olan Puşkin, rus ədəbiyyatının inkişaf yolunu tam bir əsr, hətta zəmanəmizə qədər müəyyən etmişdir. XIX əsrdə və XX əsrin birinci yarısında yaşayıb - yaratmış olan dahi rus yazıçılarının hamısı müəyyən dərəcədə Puşkin əsərlərinin, onun füsunkar və doğru sözlərinin təsiri altında olmuşlar.

II Aparıcı: A.S.Puşkinin adı çəkiləndə o saat adamın gözü önündə rus xalqının milli şairi durur. Onu başqa şairlərdən fərqləndirən məziyyətlərdən danışmaq lazım gəlirsə, deməliyik ki, bunlar təsvirin fəvqəladə iti olmasından, bir şeyi cuzi cizgilərlə, lakin sonsuz bir məharətlə göstərməkdən ibarətdir. Puşkin birinci olaraq

ədəbiyyatçının adını və şərəfini o zamana qədər mümkün olmayan bir yüksəkliyə qaldırmışdır: onun nəzərində şair-xalqın bütün arzu və istəklərinin ifadəçisidir, həyatın bütün hadisələrini anlayıb əks etdirmək şairin vəzifəsidir.

I Aparıcı: Şairin realizminə qüvvət verən bu xüsusiyyət ən yaxşı bir ənənə kimi rus ədəbiyyatının inkişafında böyük rol oynamışdı. Bu cəhətinə görə Puşkin bütün dünya yazıçıları və şairləri içərisində fərqlənirdi. Heç bir yazıçı və şair öz xalqının mənəvi saflığını, gözəlliyini Puşkin kimi məharətli bir şəkildə təsvir edə bilməmişdi. İnsan qəlbini, xüsusilə rus qəlbini çox gözəl bilən, rus ruhunun sirlərinə, incəliklərinə dərinlən bələd olan Puşkin, eyni zamanda müqtədir bir dil ustası idi. Onun dili sadə, təmiz və ifadəlidir. O, zahiri bəzək və dəbdəbə ardınca qaçmır, hər şeydən əvvəl, mənaya, fikrə və həyat həqiqətinə əhəmiyyət verirdi.

II Aparıcı: "Rus şeirinin günəşi" adlandırılan Puşkin rus xalqında tükənməz yaradıcılıq qüvvəti olduğunu hiss etmişdi. Buna görə də şair həmişə xalq yaradıcılığına böyük mənəvi bir sərvət mənbəyi kimi baxırdı. Xalq mahnılarını, nağıllarını, atalar sözlərinin həvəslə və diqqətlə toplayıb öyrənən şair, buradakı xalq hikmətinə, dərin mənaya heyran olurdu. Xalq nağıllarının hər birini "bir poema" adlandırırdı. O, yazırdı ki, rus dilinin xüsusiyyətlərini mükəmməl surətdə bilmək üçün qədim mahnıları, nağılları və sairəni öyrənmək lazımdır.

I Aparıcı: Puşkindən sonra yetişən bütün rus

sənətkarlarının, istər şair və yazıçıların, istərsə də bəstəkar və rəssamların əsərlərində biz rus ədəbiyyatının ölməz dahisindən şəfəqlər görür, onun mövzularının yeni üsulda davamı ilə rastlaşır, onu bu gün də müasirimiz hesab edirik. Bu gün Rusiyada elə bir rəssam yoxdur ki, Puşkin əsərlərinə illüstrasiyalar çəkməsin, elə bir bəstəkar yoxdur ki, Puşkinin söz sənətini musiqi və balet dilinə çevirməsin, elə bir şair və yazıçı yoxdur ki, onun sənət çeşməsindən su içməsin. Çünki Puşkin mənsub olduğu xalqın ruhunu, mənəviyyatını formalaşdıran elə bir sənət yaratmışdır ki, bu sənət güzgüsündə xalq özünü, öz milli varlığını görmüş, özünü dərk edib tanımışdır.

II Aparıcı: Puşkini yalnız rus xalqı üçün deyil, bütün zəhmətkeş xalqlar üçün sevimli edən hər şeydən əvvəl, onun böyük insanpərvərliyi, dərin humanizmi idi. O, doğrudan da böyük vətənpərvər, azadlıq və sülh sevən bir şair idi. Rus xalqının qabaqcıl fikirlərini ifadə edən Puşkin, hər cür sinfi və milli əsarətə, köhnəliyə düşmən idi. O, insanları hansı millətdən olursa-olsun, azad, rahat görmək istəyirdi. O, başqa xalqları əzən çar mütləqiyyətinə, onun zülmkar siyasətinə düşmən idi. Şair süngülər və dar ağacları üzərində qurulmuş çar mütləqiyyətini "çürümüş bənd" adlandırırdı. "Abidə" adlı şeirində şair öz yaradıcılığının beynəlmiləl, demokratik bir ruhda olmasını fəxrlə qeyd edirdi:

Mənim qəddar əsrdə nəğməm hürriyyət oldu,
Rübabımla oyatdım incə-incə duyğular.

İstəyim məzlumlara yalnız mərhəmət oldu,
Onunçun da xalq məni hər zaman əziz tutar...

I Aparıcı: Puşkin həqiqətən rus ədəbiyyatı üçün bir günəş idi. Bu ürfan günəşinin nuru təkcə rus xalqına və rus ədəbiyyatına deyil, başqa xalqların mədəniyyətinə də ruh verirdi. Azərbaycan xalqının mütərəqqi düşüncəli övladları, ziyalı və sadə insanları nəinki Puşkini yaxşı tanıyır, hətta onu dərin bir məhəbbətlə sevirildilər. Sənətini və dühasını yüksək qiymətləndirirdilər. Böyük şairin Qafqaz haqqındakı, azərbaycanlıların qoçaqlığı barədəki şeirlərini də sevə-sevə oxuyurdular.

II Aparıcı: Bir sənətkar və bir şəxsiyyət kimi Puşkin özünün kiçik zərif əsərlərində, olduqca çoxcəhətli bir şairdir və onun istedadı poemalarına nisbətən bu əsərlərdə daha geniş, daha görkəmli təzahür edir. Bu kiçik əsərlərdən bəziləri o qədər göz qamaşdıracaq dərəcədə parlaqdır ki, onları anlamağa hər kəs qadirdir.

I Aparıcı: Rus ədəbiyyatını maraqla öyrənən Mirzə Fətəli Axundov Puşkini "şairlər ordusunun başçısı" adlandırmışdı. Təsadüfi deyildir ki, Puşkinin ölüm xəbərinə Lermontovdan sonra Axundov həyəcanlı bir poema ilə münasibət bildirmişdi. Rus yazıçısı və filosofu Aleksandr İvanoviç Gertsenin sözləri ilə desək: "Puşkinə açılan tapançanın səsi Lermontovun ruhunu ayıltı". 22 yaşlı gənc Lermontov böyük şairin ölümü münasibətilə yazdığı məşhur "Puşkinin ölümünə" şeirində çarın ətrafında toplanmış "azadlıq, şərəf və

düha cəlladlarını" qəzəb və nifrətlə lənətlədi. Puşkinin ölüm xəbərini eşidən Qafqaz isə o zaman öz kədərini 25 yaşlı bayaq qeyd etdiyim kimi, gənc Səbuhinin (Axundovun) məşhur "Şərq poeması" ilə izhar etdi. Şairin ölümünə həsr edilmiş poeziya nümunələri içərisində ürək ağrısı ilə yazılmış bu iki əsər Puşkinə olan ümumxalq məhəbbətinin ən gözəl ifadəsi idi.

II Aparıcı: Xalqımızın parlaq məfkurə sahibləri olan ziyalılardan A.Bakıxanov, Mirzə Kazımbəy, Həsənbəy Zərdabi, Seyid Əzim Şirvani, Nəcəfbəy Vəzirov, Abbas Səhhət, Cəlil Məmmədquluzadə, Əbdürrəhimbəy Haqverdiyev rus ədəbiyyatının mütərəqqi rolunu başa düşüb, Azərbaycan ədəbiyyatını da bu yol ilə inkişaf etdirməyə çalışırdılar. Çünki Seyid Əzim də Puşkin yolunu yeni, həqiqi ədəbiyyat yolu sayırdı.

II Aparıcı:Bədii tərcümə sahəsində çox müvəffəqiyyətlə çalışan şair Abbas Səhhət dahi rus şairinin əsərlərindən gözəl, orijinal tərcümələr etmişdir. A.Səhhətin Puşkindən etdiyi tərcümələr içərisində ("Uçqun və ya uçurum", "Qış yolu", "Qaraçılar" (bir parça), "Suda boğulmuş", "Gəzərəmsə" və s.) "Qafqaz" şeirinin xüsusi əhəmiyyəti vardır. Puşkinin bu şeiri o zamandan bəri dərs kitablarında təkrar nəşr olunur.

Oxucu Abbas Səhhətin tərcümə etdiyi A.S.Puşkinin "Qafqaz" şeirini söyləmək üçün səhnəyə çıxır.

Qafqaz altımdadır, ən müdhiş olan zirvədə mən,
Tutmuşam tək uçurum dağlı qar üstündə qərar,
Qara quş uçmağa qalxarsa uzaq bir tərədən,
Nə qədər yüksək uçarsa, yenə dövrəmdə uçar.
Buradan mən görürəm çeşmələri qaynamada,
Şübhəli, qorxulu uçurumları ilk oynamada.

Burda məndən aşağı göydə bulud oynaqqlar,
Arasından buludun dağda su qaynar, çağlar,
Görünür onların altında böyük daz qayalar,
Onun altında zəif çığ, qurumuş kol-kos var.
Daha ondan aşağı rəngi yaşıl ormanlar,
Orda quşlar ötər, ətrafi gəzər ceyranlar...

Sonra isə səhnəyə Mir Cəlal rolunu ifa edən oxucu çıxır.

Mir Cəlal: "Puşkin özünün dahiyənə əsərlərilə yalnız rus xalqının deyil, Azərbaycan xalqının da mədəniyyətinə, ədəbiyyatına böyük xidmət etmişdir və indi də etməkdədir. Puşkinin mədəniyyət və ədəbiyyat adamlarının, Azərbaycan oxucularının və bütün zəhmətkeşlərin qəlbində doğurduğu məhəbbət, iftixar hissi təbii və qanunidir. Puşkin böyük qardaşımız rus xalqına olduğu qədər bizə də doğma və əzizdir. Puşkin bizim də iftixarımızdır.

I Aparıcı: Sevindirici hal kimi yada salmaq istərdim ki, Mir Cəlalin dediyi kimi, bizim də iftixarımız olan

unudulmaz Puşkinin doğum günü, yeni təqvimlə 6 iyun tarixi 2011-ci ildən etibarən Rusiyada dövlət səviyyəsində Rus dili günü kimi qeyd olunur. Şairin vəfatı - 10 fevral tarixi isə ölkədə hər il Puşkinin anım günüdür.

II Aparıcı: Puşkini oxuduqca sanki müqtədir söz incilərilə ağzınadək dolu mədəniyyət layına varırsan. Puşkini düşündükcə anlayırsan ki, sənin fikirlərin artıq Rusiyanın milli dahisi haqqında çoxdan düşünülmüş, söylənmiş, yazılmışların yalnız əks-sədasıdır.

I Aparıcı: Puşkinin təşbihi o qədər aydın və sərrastdır ki, bəzən bir təşbih tam bir təsviri əvəz edir. Onun kiçik pyesi bütöv bir poemaya bərabərdir. Qısaca pyesdə böyük bir əzəmət, sadəlik və qüvvət ifadə etmək qüdrəti vardır.

I Aparıcı: Puşkin lirikasının çox qismi yeniyetmələrlə müdrik söhbətlərdir. Puşkinin əsərlərinin çətinliyindən danışanlara etiraz edən Qoqol deyirdi ki, “onlar elə parlaqdır ki, hər kəs onları dərk etməyə qabildir. Onlar elə vüsətli, elə parlaq, elə atəşli, elə xoş və eyni zamanda uşaq kimi safdırlar. Puşkin ədəbi irsində aşağı sınıf şagirdləri hətta məktəbəqədər yaşında olanlar üçün anlaşılıqlı olan əsərlər çoxdur. Puşkin lirikasının yeni nəsildə ali mənəvi keyfiyyətlər tərbiyə etmək üçün gözəl zəmin olması bizim dövrümüzdə heç kimdə şübhə doğurmur.

II Aparıcı: A.S.Puşkin məhz uşaqlar üçün əsərlər yazmasa da, onun adı uşaqlara hələ məktəbəqədərki dövrdə məlum olur. Ətraf aləmi bütövlükdə görə böyük şairin universal dühası dar çərçivəyə sığmırdı: o, oxucularını yaş qruplarına bölmədən bir tam halında görürdü. Puşkin yaşından asılı olmayaraq bütün oxucular üçün anlaşılıq olmağa çalışırdı. Bunu o hələ yaradıcılıq yolunun əvvəlində bəyan etmişdir:

“İstəyirəm ki, mənə –

həm kiçik, həm də böyük-

Hamı dərk edə bilsin”.

I Aparıcı: Puşkin orijinal milli şair kimi yetişərkən sənətin və poeziyanın böyük xalq işi olduğunu dərk edir və öz yaradıcılığında bu cəhətə xüsusi olaraq diqqət edirdi. Puşkin irihəcmli əsərlər yazmağa hələ litseydə təhsil alarkən başlamışdı. “Ruslan və Lyüdmila” poeması litseydə yaranmışdı. Puşkin yeni romantik poeması ilə saxta və yalançı klassisizmə ağır zərbə vurdu. Poema xalq ədəbiyyatı motivləri əsasında, həm də qüvvətli bədii üslubda yazılmışdır. V. Jukovski poemanı oxuduqdan sonra öz şəklini Puşkinə göndərmiş və şəklin arxasında bu sözləri yazmışdı: “Məğlub olmuş şairdən, qalib gəlmiş şagirdə”. “Qalib gəlmiş şagird” isə düşmənləri getdikcə daha güclü misralarla nişan alırdı: (“Nasir və şair” şeirində)

Nədir, nasir dostum, hey əlləşirsən?
İstədiyin fikri gəl, mənə ver sən!
Mən onun ucunu kəskinləşdirim,
Ona qafiyədən bir qanad verim.
Çəkim, gərginləşsin əlimdə kaman,
Atım, qoy başlasın fəryada düşman!

II Aparıcı: Öz dövründə Puşkinin ən düzgün qiymətini verən Belinski olmuşdur. Demokratik fikrin ən görkəmli nümayəndəsi olan Belinski hələ şairin sağlığından başlayaraq, onun yaradıcılığına dair bir çox məqalə həsr etmişdi. Puşkini birinci olaraq dahi rus şairi adlandıran Belinski idi. Halbuki, Puşkindən əvvəl Rusiyada Lomonosov, Derjavin, Jukovski kimi qüvvətli şairlər var idi. Lakin Belinskinin obyektiv elmi qiymətinə gəlib çıxana qədər Puşkin ilk şeirlərindən başlayaraq, uzun zaman kəskin hücumlara, haqsız təqiblərə məruz qalmışdı. Hər şeydən əvvəl onu deyək ki, çar və onun hakimiyyət dairəsi üçün Puşkin çox qorxulu bir qüvvə idi. Onun mövcud quruluşa qarşı müxalifətçi mövqe tutan şəxsiyyətini, azadlığı təbliğ edən, sadə xalq adamlarına rəğbət bəsləyən üsyankar şeirlərini çar və onun çinovnikləri həzm edə bilmirdilər.

II Aparıcı: Tarix milli ədəbi irsdən xəbərsiz olan və ona etinasızlıq göstərən bir çox bədii istedadların sönüb getdiyinin şahidi olduğu kimi, məhdud milli çərçivəyə qapılıb qalan, onu ancaq təbliğ etməklə

kifayətlənib dünya ədəbi prosesindən, onun bədii nailiyyətlərindən xəbərsiz olan istedadların da sönüb getdiyinin, unudulduğunun şahidi olmuşdur. Nizami Firdovsidən, Nəvai Nizamidən xəbərsiz olsaydı, bizə gəlib çatan Nizami və Nəvai yetişməzdi. Bizim Mirzə Fətəli Axundovun Azərbaycanın və ümumiyyətlə, Yaxın Şərqi ilk dramaturqu, ilk ədəbiyyat tənqidçisi və ilk materialist filosofu səviyyəsinə yüksələ bilməsi bir tərəfdən də rus və Avropa ədəbiyyatı və elmi ilə tanışlığının nəticəsi idi. Bu tanışlığın nəticəsi idi ki, Axundov Şərqi ədəbiyyatı, ictimai və fəlsəfi fikrinə də o vaxta qədər görünməmiş yeni bir nəzərlə baxa bilmiş, Şərqi ədəbiyyatı və fəlsəfəsinin mütərəqqi cəhətlərini də yüksək qiymətləndirə bilmişdir.

I Aparıcı: Böyük Puşkini yeni rus realist ədəbiyyatının banisi səviyyəsinə çatdıran sənədlərdən üçüncüsü onun alimliyi, zəmanəsinin elmləri ilə tanışlığı, əsrinin fəlsəfi yüksəkliyinə qalxa bilməsidir. Çernişevski: “Puşkin rus şeiri tarixində necə böyük yer tutursa, rus elmi tarixində belə bir yer tutur” demişdir. Belə də olmalı idi. Əks təqdirdə Füzuli demişkən, elmsiz şeir əsası yox divar olur və əsassız divar qayətdə bətibar olur.

II Aparıcı: Rusiyanın Puşkindən sonra gələn bütün böyük söz ustaları yaradıcılıqlarının ən kamil dövründə belə, yenə də Puşkini özlərinin müəllimi, ustadı sayırdılar. Puşkindən sonra Rusiyanın ikinci qüdrətli şairi

Lermontov Puşkinin davamçısı kimi şöhrət tapdı. Qoqol Puşkinin ona verdiyi mövzuları işləyib “Müfəttiş” və “Ölü canlar” əsərlərini yaratdı. Dostoyevskinin ilk qələm təcrübələrindən biri Puşkinin təsiri ilə yazdığı ikinci “Boris Qodunov” əsəri idi. Belinski Dostoyevskinin “Zavallı insanlar” romanında Puşkinin “Stansiya gözetçisi” hekayəsində ki ideyanın davamını görürdü. Nekrasovun “Dekabrist qadınlar”, Lev Tolstoyun “Dekabristlər” əsərlərində Puşkinin dekabristlərə münasibətinin davamı çox aydın hiss olunurdu. 1873- cü ildə “Anna Karenina” romanı üzərində işləyərkən Tolstoy N. N. Straxova məktubunda yazırdı: “Anna Karenina” romanının bədii qayəsi üçün o, “İlahi Puşkinə” minnətdardır.

Səhnəyə Xalq şairi Rəsul Rzanın rolunu ifadə edən oxucu çıxıb, üzünü oxuculara tutub söyləyir.

Rəsul Rza: “Hələ cocuqluq illərində Puşkinin mənzum nağıllarını dinləyib, onun əfsanəvi hadisələrlə dolu dünyasını səyahətə çıxırdım, hər şeyi unudub bu nağılların havası ilə yaşayırdım. Cavanlıq illərində Puşkinin romantik poeziyası məni könüllər aləmində gəzdirir, insan taleyinin müxtəlif çalarlı, əlvan rəngli aləminə valeh edirdi. Tatyananın məktubundan sonra mən Puşkinin "Poltava" əsərini, "Qraf Nulin"i , "Qırx qızlar"ı tərcümə etdim. Bu yaradıcılıq işi prosesində Puşkinin mürəkkəb və yüksək sadəliyi, onun sənət sirləri, onun söz

ustalığı, insan qəlbinə nə qədər dərinədən bələd olduğu gözlərimin qarşısında varaq - varaq açıldı. Puşkin mənə daha yaxın, daha əziz, daha doğma oldu. Zaman keçdi, ahıllıq illərində Puşkinin əsərlərini yenidən təkrar-təkrar oxudum. Onun müdrik poeziyası yeni bir tərəvətlə qarşımda açılıb, məni heyranlıq hissilə bürüdü. Bu əsərləri oxuduqca mənə elə gəlirdi ki, onların müəllifi bu şeirləri, bu poemaları, povestləri və romanları bir oturma, bir nəfəsə yazmışdır. Bu əsərlərdəki fikrin aydınlığı, sözlərin kəsəri, ahəng o qədər təbii və təsirlidir ki, insan coşub - daşan bu ilhamın qüdrətinə heyran qalırdı. Lakin Puşkin poeziyasının, Puşkin yaradıcılığının ilk əlyazmalarını gözdən keçirdikdə, yeni bir həqiqət bütün amansızlığı ilə ortaya çıxır. Görür və inanırsan ki, sənətkar hər sözün üstündə necə zərgər işi aparmışdır. Hər cümlənin düzümünə nə qədər əmək sərf etmiş, pozub və yenidən yazmış və nəhayət, ağır yaradıcılıq zəhməti nəticəsində axtardığını tapmış, sözlər yerinə düşmüş, cümlələrin ahəngi, fikrinin məntiqi düzümü, poetik ifadənin orjinallığı yaranmışdır. Puşkinlə yaxın tanışlıq həqiqətən onun poeziyasının, onun yaradıcılığının dövrünün geniş müdrik ensiklopediyası olduğunu aydın - aşkar göstərir. Bu gün də nəsil-nəsil insan Puşkinin poeziyasından cəsarət, həqiqət, məhəbbət və nifrət dərsi almağa qadirdir". Bu fikirləri mən Rəsul Rza elə özümün "Böyük sənətkar" şeirində də ifadə etmişəm:

...Sənin hər sözündə, hər bir sətirində,
Böyük rus qəlbi var, rus ruhu vardı.
O nəcib könlünün saf tellərində
Qardaşlıq nəğməsi dalğalanardı.

Öldürdü canına qəsd edənləri
Böyük sənət adlı yarağın sənin.
Azad insanların qəlbində vardır
Məhəbbətin sənin, sorağın sənin.

Bir azdan səhnəyə Bəxtiyar Vahabzadə rolunu ifa edən oxucu çıxır.

Bəxtiyar Bahabzadə: “Puşkin həm şairdir, həm rəssam, həm də bəstəkar. O, son dərəcə adi və sadə sözlərlə həm rəsm çəkir, həm də bu rəsmi nəğməsinə yaradır. Onun məşhur “Qış gecəsi” şeirindən ikicə bəndi misal gətirmək istəyirəm:

Yağan qarı bura- bura
Boran səslənər əsəbi.
Uşaq kimi gah ağlayar,
Gah ulayar bir qurd kimi.

Yel küləşi səsləndirib
Çardaqlarda gah inləyər.
Gah gecikmiş yolçu kimi
Pəncərəni tıq - tıq döyər.

Boranın yağan qarı burması, onun gah uşaq kimi ağlaması, gah da qurd kimi ulaması həm poetik tapıntı, həm tipik rus qışının səslərlə ifadəsi, həm də şairanə

mənzərəsidir. Damları küləşlə örtülən rus komalarının çardağında küləyin əsəbi halda səslənməsinin gecənin vahiməli zülmətində pəncərənin gecikmiş yolçu tərəfindən taqqıldadılmasına bənzədilməsi yenə də həm nəğmə, həm də nəğmənin poetik mənzərəsidir. Çünki Puşkin yazarkən yazdığını həm görür, həm də eşidirdi. Özü bir şair kimi gördüyü və eşitdiyinə görə, oxucunu da görməyə və eşitməyə vadar edir. Bax, budur dahiliyin ən böyük sirlərindən biri !

Mən Puşkinin dahiliyini bir də insan qəlbinin ən dərin guşələrinə işıq salıb, ən gizli və ən incə hissələri üzə çıxara bilməsində görürəm. O, obrazlarını müxtəlif şəraitdə təsvir edir və onun düşdüyü vəziyyətə uyğun yaşadığı duyğuları elə böyük ustalıqla üzə çıxarır ki, oxucu bu duyğuların dərinliyinə və doğruluğuna heyrətlənir.

I Aparıcı: Bəli, Puşkinin adı bizim xalqımız və ölkəmizin vətəndaşları üçün də çox əzizdir. Dahi şairin yaradıcılığı iki əsrə yaxındır ki, yurdumuzda ehtiramla qarşılanır. Onun əsərlərini bir-birini əvəz edən nəsillər sevə-sevə oxuyur, nakam şairin xatirəsini daim əziz tuturlar. Sözümü A.S.Puşkinin qələmə aldığı bu şeirlə bitirmək istəyirəm.

Yox, mən ölməyəm tamam, yaşaram torpaq sanı,

Ruhum öz rübabımla dolaşar bu dünyanı...

Yayılib səsim tutar bu böyük Rusiyanı.

Hər tayfa öz dilində oxuyacaqdır məni.

Ədəbiyyat siyahısı:

Seçilmiş əsərləri : poeziya. - Bakı : Çağdaş As, 2012. - 336 s.

Seçilmiş əsərləri : şeirlər, poema, dram, mənzum roman. - Bakı : Şərq-Qərb, 2009. - 664 s. - (Dünya Ədəbiyyatı Klassikləri).

Seçilmiş əsərləri : 2 cildə. I cild. - Bakı : Avrasiya Press, 2006. - 280 s. - (Dünya Ədəbiyyatı).

Seçilmiş əsərləri : 2 cildə. II cild. - Bakı : Avrasiya Press, 2006. - 280 s. - (Dünya Ədəbiyyatı).

Seçilmiş əsərləri : poeziya. - Bakı : Öndər, 2004. - 632 s. - (Dünya Ədəbiyyatı).

Seçilmiş əsərləri : şeirlər, poema, povest, hekayələr. - Bakı : Çarşıoğlu, 2004. - 584 s. - (Dünya Ədəbiyyatı).

Qızıl xoruz : Nağıl. - Bakı : Bərpanəşr, 2016. - 20 s. - Bərpanəşr layihəsi.

Yevgeni Onegin : mənzum roman. - Bakı : Adiloğlu, 2005. - 210 s.

Elektron resurslar

Seçilmiş əsərləri [Elektron resurs]. - Electron mətn. - Bakı : İnnovativ Tədris Mənbələri (İTM) QSC, 2012. - 1 el. opt. disk (CD-ROM) : berrəngli ; 12 sm. - (Nizami layihəsi). - (qutuda).

Dövri mətbuatda

Axmatova A. Puşkin haqqında bir neçə söz // Ədəbiyyat qəzeti. - 2016. - 21 may. - № 19. - S. 19.

Bondi S. M. Puşkinin əsərlərinin akademik nəşri haqqında // Kaspi. - 2017. - 8 iyul. - № 119. - S. 16-17.

Borçalı E. "Yevgeni Onegin"i nə üçün tərcümə etdim // Ədəbiyyat qəzeti. - 2015. - 9 yanvar. - № 1. - S. 14.

Əliyeva Ş. Puşkin və Azərbaycan : A.S.Puşkinin vəfatının 180 illiyinə // Azərbaycan Müəllimi. - 2017. - 28 yanvar. - № 3. - S. 14.

Məhərrəmov T. Puşkinin Arbatdakı evi : A.S.Puşkin adına Dövlət muzeyi // Kaspi. - 2015. - 10 yanvar. - № 6. - S. 22.

Məmmədzadə S. Salam, rus şerinin günəşi : Aleksandr Sergeyeviç Puşkin // Ədəbiyyat qəzeti. - 2013. - 24 may. - № 19. - S. 3.

Mirzəzadə R. Şeiriyə dolaşdı Yer kürəsini, Puşkin - Rusiyanın şair balası // Həftə içi. - 2017. - 1 fevral. - № 18. - S. 4. ; 2 fevral. - № 19. - S.4. ; 3 fevral. - № 20. - S.4. ; 4-6 fevral. - № 21. - S.4. ; 7 fevral. - № 22. - S.4. ; 8 fevral. - № 23. - S.4.

Puşkin A. S. Qızılgüllər : şeir // Ədəbiyyat qəzeti. - 2012. - 14 dekabr. - № 46. - S. 5.

Puşkinin "Tunc atlı" poemasında I Pyotrün obrazı // Kaspi. - 2016. - 3 sentyabr. - № 138. - S. 14.

Qismət A. Puşkin öz ruhunu Dantesin qızına ötürüb :

hekayə // Ədəbiyyat qəzeti. - 2016. - 3 sentyabr. - № 32.
- S. 11.

Qismət A. Tanımadığımız Puşkin // Ədəbiyyat qəzeti. -
2017. - 9 sentyabr. - № 31. - S. 25.

Şklovski V. Sənətdə zaman problemi // Ədəbiyyat
qəzeti. - 2015. - 15 avqust. - № 47. - S. 4-5.

Svetayeva M. Mənim Puşkinim // Kaspi. - 2017. - 1
aprel. - № 55. - S. 19. ; 8 aprel. - № 60. - S.14. ; 15 aprel.
- № 65. - S.14. ; 22 aprel. - № 70. - S.14.

Turgenev İ. Puşkinin heykəlinin açılışı münasibətilə
Turgenevin nitqi // Kaspi. - 2015. - 28-30 noyabr. - №
199. - S. 16-17.

Ülvi. Səbail rayonunda A.S.Puşkinin anadan olmasının
215-ci ildönümü qeyd edildi // Səs. - 2014. - 7 iyun. - №
103. - S. 7.

Müasir rus ədəbi dilinin banisi Puşkin

(metodik vəsait)

**Komputer yığımı
və dizayn:**

Ruhiyyə Məmmədli

Ünvan: AZ-1022 Bakı şəh., S. Vurğun küç. 88;

E-mail: info@clb.az.

İnternet ünvanı: www.clb.az